

אסור לקרוא לחותן ולחותנת בשמם

אך לנדון דידן נראה שלכל הדעות אין לקרוא לחמיו ולחמותו בשמם, שגם אם אין חיוב הכבוד כאביו ממש אלא כשאר זקנים (דבר השנוי כאמור במחלוקת), הרי שגם לשאר זקנים אין זה דרך כבוד לקראם בשמם. בא וראה מ"ש הכנה"ג (בחלק אבן-העזר תחלת סימן א) בשם דרשות מוהר"י בליקוטים, "שהזיווגים (הכונה בעל ואשתו) אין מזכירים שמותיהם כשקורין זה את זה, ובדרך זו מתנהגים גם בימינו בינינו הספרדים בערי תוגרמה שאין קורין לא האיש את אשתו בשמה, ולא האשה את בעלה בשמו וכו'". וגם אנכי ראיתי בני זוג אשכנזים יוצאי מזרח אירופה שמעולם לא קראו זה לזה בשמם. מעתה, הרי הדבר קל-יחומר, אם בעל ואשתו נהגו לחלוק כבוד זה לזה באי קריאת שמותיהם, להוריהם על אחת כמה וכמה. ולכן נראה לי כפשוט ביותר שלענין זה אין שום מחלוקת, ולכל הדעות זה בגדר חיוב הכבוד שחייבים בכבוד החותן והחותנת לא לקראם בשמם. ולמופת תעמוד נגד עינינו התנהגותו של משה רבינו: "ויצא משה לקראת חותנו וישתחו וישק לו". השתחוויה היא דרגת כבוד עליונה ביותר, ומשה היה רבם ומנהיגם של ישראל. ואשרי אדם היודע לכבד הזולת כראוי וכיאות, וכבוד חכמים ינחלו.

ס

קבלת תלמידים מבתים לא דתיים בבית-ספר תורני

הנני מאשר קבלת מכתב כת"ר מיום י"א באייר תשד"מ, וממהר להשיבו בהקדם כבקשתו. וזו לשון השאלה, שאלת חכם חצי תשובה:

בשכונתנו קיים בית ספר ממלכתי-דתי, התעוררו כמה אנשים לפתוח בית ספר תורני... שיתוגברו בו (לדבריהם) השיעורים התורניים יותר... אותם אנשים מבקשים להחתים כל אחד מההורים הבא לרשום את

ילדיו לבי"ס תורני זה, כי הם ההורים, הינם שומרי שבת, וכי מוכנים הם לתיגבור התורני הנזכר. היו אנשים אחרים שטענו כי אין לנהוג כך בשום פנים, ואין להציב תנאים בפני ההורים. ובעצם העובדא שהם מעוניינים שילדם יקבל חינוך תורני עם תיגבור תורני בזה יש להסתפק ואין למנוע בשום צורה קבלת ילד זה או אחר.

ובכן שאלותי הם:

- (א) האם יש להתיר להחתים הורים על התחייבות של שמירת שבת וכיוצא בזה.
- (ב) האם יש היתר שלא לקבל ילד ללמוד תורה אם הוריו אינם שומרי דת ודין ואפילו אם אינם שומרי שבת.
- (ג) האם אין בהחתמה כזו משום הוצאת לעז על ביה"ס הממ"ד ששם אין מחתימים את ההורים ונמצא כאילו שם מותר להורים לחלל שבת.
- (ד) האין לקחת בחשבון את קיום דברי הנביא "והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם" שבאמצעות הבנים ישובו גם ההורים בתשובה שלימה.
- ודעת כת"ר נוטה לקבל כל תלמיד-שהוריו יביאוהו להרשם לביה"ס התורני, בטענה "שאין לך ראייה גדולה מזו שברצונו (של ההורה) לשוב בתשובה שלימה". והביא ראייה להתיר בכגון זה מפסקו של הרב בעל התניא (הלכות תלמוד תורה פרק ד' סעיף י"ז) אך אנו נעתיק תחלה מקור ההלכה בדברי רבינו הרמב"ם וזו לשונו: אין מלמדין תורה אלא לתלמיד הגון נאה במעשיו או לתם אבל אם היה הולך בדרך לא טובה מחזירין אותו למוטב ומנהיגין אותו בדרך ישרה ובודקין אותו ואח"כ מכניסין אותו לבית המדרש ומלמדין אותו (הלכות תלמוד תורה פ"ד ה"א). וכך פסק גם מרן בשו"ע (יו"ד סימן רמ"ו ס"ז) והמקורות בש"ס ידועים.
- מתוך פשוטה של הלכה זאת נראה שאין שום צד היתר ללמד תורה לתלמיד שאינו הגון ולכן ציין כת"ר את הרב בעל התניא, שכתב

אחרי דברי הרמב"ם ומרן דלעיל וזו לשונו: ואם אי אפשר להחזירו למוטב תחלה והוא דוחק ליכנס ללמדו תהא שמאל דוחה וימין מקרבת עכ"ל. וזו סברת עצמו היא ולא נמצאת בדברי הפוסקים. והראיה שהביא אינה ענין לנדון דידן. שכך איתא במסכת סוטה (מו.) וסנהדרין (קז:): לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת, לא כאלישע שדחפו לגיחזי בשתי ידיים, ולא כיהושע בן פרחיה שדחה תלמידו בשתי ידיים. ושם אין הכונה ללימוד תורה, אלא שנעלו בפניהם כל דרך לחזרה בתשובה. גיחזי ע"י שדבקה בו הצרעת ואולץ להתרחק מרבו ומכל חברת בני האדם כליל, וכן יהושע בן פרחיה שדחה לתלמידו ולא קיבלו אצלו כלל, ואלמלא כן אולי היו חוזרים בתשובה, ואין זה ענין כלל ללימוד תורה.

וגם בזה"ק מובא דבר זה לגבי הקב"ה שמקרב בימינו ודוחה בשמאלו את החוטאים (פרשת משפטים קו:): ובודאי שאין זה ענין לתלמוד תורה. וכן נאמר כזאת לגבי הקב"ה ביחס לשאר אומות העולם (בפרשת וארא כ"ז). ומענין לציין ששם נאמר בהיפך דוחה בימין ומקרב בשמאל, עיין שם כי אין זה מגדר נושאנו, אך פשוט שאין זה ענין לתלמוד תורה, אלא לקרבתם ולא לדחגותם כי אז יש תקוה שיחזרו בתשובה, וזה ודאי שאנו מצווים לעשות תמיד, וזו הכונה של הרמב"ם ב"אגרת השמד" שציטט כת"ר, וזו לשונו: "וגם כן אינו ראוי להרחיק מחללי שבתות ולמאוס אותם, אלא מקרבם ומזרזם לעשיית מצוות, וכבר פירשו רז"ל שהפושע אם פשע ברצונו כשיבוא לבית הכנסת להתפלל מקבלין אותו ואין נוהגין בו בזיון וכו'". וזו אמת פשוטה, אלא שכאמור אין זה ענין כלל לתלמוד תורה, שלהדיא פסק הרמב"ם עצמו שאין מלמדין אותו תורה עד שיחזור קודם בתשובה. אלא שגם לשיטתו של הרב בעל התניא שרצה ללמוד מזה הלכה רבתי שאם א"א להחזירו למוטב תחלה והוא דוחק ליכנס ללמוד תהא שמאל דוחה וימין מקרבת, הלא גם הוא כתב מפורש "תחלה", כלומר שעדיין תנאי גמור הוא שחייב לחזור בתשובה, אלא שבינתיים

אפשר לשיטתו ללמדו תורה תוך הסתייגות, בחינת שמאל דוחה וימין מקרבת עד שיחזור. אבל אם ברור לנו שאינו חוזר קם דינא שאין ללמדו תורה, וכמו שנכתוב להלן.

זאת ועוד, כל הדין הזה נאמר לגבי אדם מבוגר שאף הוא נקרא "תלמיד", ואפשר לנהוג בו בחינת שמאל דוחה וימין מקרבת בתקוה שיחזור בתשובה, אבל תלמיד בבית-ספר שבבית הוריו מתנהגים שלא עפ"י התורה והמצוה, והסיכוי שהבן יחזור בתשובה בגיל זה בניגוד לבית הוריו הוא קלוש ביותר, מעתה מה מקום להתיר ללמדו תורה.

ומה שכת"ר כותב שעצם הבאת הבן לרישום בבית ספר תורני היא ראייה גדולה שגם רצון ההורים לשוב בתשובה שלימה, זה אינו נראה לי, שאם כן מה מונע מהם לחתום על התחייבות זאת מיד. וההנחה שעצם הרישום הוא הרהורי תשובה בעתיד, גם זה אינו נראה לי, ואדרבא, לי נראה, וזאת אני אומר מידיעה ברורה, שהורים רבים נחרדים מבורותם המוחלטת של בניהם בנושאי יהדות, וכל רצונם הוא שהבנים יכירו יהדות בכל עומק מושגיה בלבד. והדרך מכאן ועד לתשובה שלימה עדיין רחוקה היא מאד.

ואף גם זאת נראה להוסיף, שבית-הספר הוא מקום חינוך בעיקר, וחובת ביה"ס התורני לחנך את תלמידיו ליראת ה' ולקיום מצוות התורה, וכאשר יש בתוך כתלי ביה"ס תלמידים הנוהגים בבית הוריהם בניגוד לדרך התורה, אין ספק שעלולים הם לקלקל בחברתם את חבריהם, שכן חברת התלמידים אינה מסתיימת בביה"ס, ובדרך כלל נקשרים ביניהם קשרי ידידות גם מחוץ לכתלי ביה"ס, ומי יכול להעריך מראש את הנזק שידידות זאת עלולה לגרום, והלא יכולים הם ליפגש גם בשבתות ואף לחללם בנוכחותם ולהשפיע עליהם בכך. ודברים אלה אינן השערות בלבד, וכבר היו דברים מעולם, שילדים מבתיים דתיים מאד התקלקלו בחברתם של חבריהם מבתיים לא-דתיים שלמדו במוסד יחד אתם. וזה שאמרו רבותינו ואל תתחבר

לרשע (אבות א' מז), ואזהרת רבותינו חלה גם באופן שאין חשש שילמד ממעשיו (עיין בפירוש רע"ב שם), וכ"ש כאשר יש חשש שילמד ממעשיו, וכפירוש הרמב"ם על אותה משנה "כי ילמד אדם הפחיתות בחברת הרשעים" וכו', והדברים ארוכים.

ולכן, נראה לענ"ד שטוב עושים אותם הורים המקפידים ביותר שבניהם לא ילמדו בחברת תלמידים שבבית הוריהם אינם שומרים תורה ומצוות, ואין בזה שום חשש הוצאת לעז על אותם בתי ספר דתיים שאינם מקפידים על כך, שכן ידועה היא שיטתם והשקפתם בשאלה זאת.

וגם לפי פירוש רש"י על הפסוק שציטט כת"ר, והשיב לב אבות על בנים וגו' שהבנים ידברו על לב אבותיהם לאחוז בדרכי המקום וכו', הנה זה יעוד נבואי שאליהו הנביא עתיד להוציאו לפועל, ומה גם כי פשט המקרא הוא, והשיב לב אבות עם בנים ולב בנים עם אבותם, כלומר האבות והבנים יחדיו (רד"ק).

יתן ה' ונזכה מהרה להתגלות אליהו ולגאולתנו השלימה.